

Shu tariqa it va cho`chqa so`zlari turli xalqlarda turli xil bo`yoqqa ega, bu esa mazkur xalqlar obrazli tafakkurining o`ziga xosligini ko`rsatadi.

Til va madaniyat o`rtasidagi aloqa vositasi vazifasini asosan tilda ideallashgan va moddiylashtirilgan ma'no kabi elementlar bajaradi.

Adabiyotlar

1. Маслова В.А. Введение в лингвокультурологию. - М.: «Наследие», 1992.
2. Гумбольдт В. Язык и философия культуры. - М.: 1985.
3. Салиева З.И. Концептуальная значимость и национально - культурная специфика сентенции в английском и узбекском языках: Автореф. дисс. канд. филол. наук. - Ташкент: 2010.
4. Махмудов Н. Тилнинг мукамал тадқиқи йўлларини излаб. // "Ўзбек тили ва адабиёти" журн., 2012. № 5.
5. Телия Н.В., Типы языковых значений. Связанное значение слова в языке. - М.: 1981.
6. Телия В.Н. Русская фразеология. - М.: 1989.
7. Сепир Э. Отношение норм. Поведения и мышления к языку в кн. НЛ. в.1. - М.: 1960.

REZYUME

Ushbu maqolada lingvokulturologiya tushunchalarining talqini, lingvomadaniy paradigma, etnik mentallik, lingvomadaniy konsept haqida so`z bor.

РЕЗЮМЕ

Данная статья посвящена интерпретации концепций лингвокультурологии, лингвокультурной парадигмы, этнического менталитета и лингвоматериальной концепции.

SUMMARY

The article deals with the interpretation of the concepts of linguoculturology, linguocultural paradigm, ethnic mentality and linguocultural conception.

ҚАРАҚАЛПАҚСТАН ҚАЗАҚЛАРЫ ТИЛИНДЕГІ МИНЕЗ-ҚҰЛЫҚ МӘНИСІН БИЛДИРЕТУҒЫН СОМАТИЗМ ФРАЗЕОЛОГИЗМЛЕР

Б.Бекниязов - үлкен оқытушы

Әжанияз атындағы Нөкіс мәмлекетлік педагогикалық институты

Таянч сўзлар: Қарақалпақстан қозқлар, шева, лажа, соматизм, фразеологизм, маҳаллий тил хусусиятлари, адабий тил, этнос.

Ключевые слова: казаки Каракалпакстана, диалект, говор, соматизм, фразеологизм, признаки местного языка, литературный язык, этнос.

Key words: Kazakhs who live in Karakalpakstan, dialect, indigenous speech, somatism, phraseology, local language features, literary language, ethnos.

Диалектлик өзгешеликке ийе тураклы сөзлер ҳәр қандай халықтың мәданияты менен турмыс тиришилиги, тилдиң тарийхы менен өзеклес. Тилде сол аймақтың өзине тән өзгешеликлеринен, тилдиң тарийхынан дерек беретугын бир қатар ески элементлер орын алған. Бул өз гезегинде, сөйлесимлик тураклы дизбеклердиң әдебий тилдиң фразеологиялық курамын байытуға үлес қосатуғынлығынан дерек береді. Фразеологиялық сөз дизбеклериниң семантикасы курамалы хәм оғада терен. Олардың мазмунында этностың руўхый мәданиятын айрықшалап көрсететугын мағлыұматлар бар.

Халық тилинде бурыннан киятырған тураклы сөз дизбеклериниң (мақал, нақыл, қанатлы сөзлер, фразеологиялық дизбеклер хәм т.б.) сан әлұан сыры бар. Себеби, «халық өзиниң жасап өткен дәуирлериндеги инаным-исенимин, уғым-түсинигин, ой-қиялын, турмыс-тиришилигин аз сөздиң курамына сыйдырып, хәм мәниси, хәм түйирли айрықша көркемлеп билген» [4:13].

Диалектлик фразеологизмлер бойынша илимпазлар тәрпинен хәр түрли анықтамалар берилген. Қазақ тилиндеги сөйлесимлердеги(говор) тураклы сөз дизбеклерин изертлеген илимпаз Қ.С.Қалыбаева: «Диалектлик тураклы сөз дизбеклери дегенимиз – улыұма халықлық қолланыұда жоқ, тек белгили бир сөйлесимлерде (говорларда) сөйлейтуғын жергиликли халықтың географиялық орналасыұ жағдайына, өмир тиришилигине, шуғылланатуғын кәсибине, руўхый ой-пикир дүнъясына узақ ўақытлар бойында туўған, курамы жағынан туракласып, таяр түрдеги бирлик ретинде, белгили мәнисте қолланылып жүрген сөз дизбеклери» [3:24] деп көрсетеди.

Бүгинги күнде тилимиздеги адамға қатнаслы фразеологизмлердиң өзи бир неше тематикалық топтарға бөлип үйренилип келмекте. Адамның минез-құлқын, сыртқы көриниси менен ишки дүнъясын сыпатлап көрсетіуде фразеологизмлердиң хызмети салмақлы. Инсан баласының бойындағы ҳадаллық, қарапайымлық-тәкаппырлық, сабырлық-сабырсызлық, кишипейиллик, ақыллық-ақмақлық, сыпайылық, шыдамлық - арсызлық, қызғаншақлық,

мақтаншақлық хәм басқа да унамлы хәм унамсыз семаларды аңлатыұ ушын қазақ тилинде бир қатар фразеологизмлер қолланылады. Бул өз гезегинде, шекленген яғный, аймақлық сыпатқа да ийе.

Адам турмыс тәжирийбеси, өмир тиришилиги, күн-көрисі даұамында куұаныұ, шадланыұ, ренжиұ, қәхәрлениұ, ашыұланыұ, күйиниұ сыяқлы сезимлерди басынан кеширеди. Демек, адам тәбиятына тән өзгешеликleri де рәнберән. Усындай өзгешеликлер қазақ тилиндеги соматизм фразеологизмлерде де өз көринисине ийе. Сонлықтан да, белгили тилши илимпаз Ә.Болғанбаев: «Анатомиялық атамалар тийкарғы сөзлик қорға киргенлиги себепли, көп мәниси, жаңа сөз жасай алыұға сонша бейимлиги менен ғана өзгешеленбейди, соның менен бирге тураклы дизбеклер жасаұдағы белсенди хызмети менен де айрықша көзге түседі», -деп, соматизмлердиң фразеология жасай алыұдағы хызметин атап көрсетеди [1:107].

Адам – жаратылыстың жемиси, тәбияттың бир бөлеги. Адам өзін қоршаған сыртқы орталық пенен қарым-қатнас жасаұ барысында хәр қыйлы затлық уғымды атамалар менен атайды. Оның қоршаған орталықты қабыллауының көринисин адамның дене мүшелери атамаларының уйтқы болып келген фразеологизмлери арқалы да аңлап жетиұимизге болады. Хәзирги ўақытта тил билиминде тиллик бирликлерди танып, аңлап жетиұдиң өзи антропоцентристлик бағытта, яғный тилди сана менен байланыста қарастырып, тилди адам арқалы, адамның ой-танымлы жәрдемінде анықлаұға көбирек дыққат қаратылмақта.

Мине, усы сыяқлы адамның анатомиялық дене мүшелери арқалы жасалған сөйлесимлик (говорлық) сыпатқа ийе Қарақалпақстан қазақлары тилиндеги соматизм фразеологизмлерге, сондай-ақ олардың өзине тән өзгешеликleri бар екенлигин атап өтиұге болады.

Улыұма түркий тиллериниң көпшилигинде *бет*, *жуз* соматизми арқалы ар, уят, ийбелилик, салдаманлық мәнилерин билдиреди. Соның менен бирге, *уаты жоқ*, *беттен алыұ* сыяқлы фразеологизмлер де усы уғым тийкарында жасалады. **«Бетке шабар»** – өзиниң сөзиниң дурыс яки қәте

екенлигине қарамастан жөнли-жөнсіз сөйлей беретугын гейпара адамларға байланысly айтылады [6:21]. Тийкарынан, жергиликли халықтың сөйлеу тилинде бул турақлы дизбек хаял-қызлардың мәдениаты төменлиги, унамсыз минез-кулқына байланысly қолланылып, долы, көкбет деген мағананы билдиреди.

Қарақалпақстанда өзбек миллети ўәкиллери тығыз жасайтуғын Беруний, Төрткүл, Елликқала районларындағы қазақлардың тилинде **«тили шийрин»** - фразеологизми биреудің кеўлине тиймейтуғын, сыпайы сөйлейтуғын адамларға қатнаслы айтылады [6:159]. Шийрин сөзи – парсы тилинен алынып, әдебий тилде мазалы, татлы мәнисин билдиреди. Шийрин сөз - палдай, жағымлы сөз [2:779].

Соның менен бирге, көпшиликтің кеўлине жол таба алатуғын адамларға қатнаслы **«Аўзынан пал тамады»** фразеологизми де кең қолланылады [7:201]. Аўыз компонентли бирлик болса адам бойындағы унамсыз минез-кулқыты көрсетиўде **«жеңил аўыз»** - өсеки, сөз тасығыш, биреуді биреуге жаманлап, урыстырып жүретуғын адамға қолланылса, **«аўзына бек»** – турақлы дизбегинде сыр сақлай алатуғын адам мәниси бар.

Ал, қазақ аўыллары менен қарақалпақ аўыллары қоңсылас, сыбайлас жақын араласып жасап атырған көпшилик аймақларда жақсы сөйлейтуғын, даў-жәнжелди келисим жолы, орынлы, төрели сөзи менен шешетуғын шешен адамларға байланысly **«тили майлы»** - турақлы дизбегі кең қолланылуға ийе. Сөйлесимде **«тили майлы»** турақлы дизбегі адамлар менен жақсы тил табыса алатуғын, биреудің хақысын да жолын, илажын тауып ала алатуғын адамға хәм унамлы хәм унамсыз мәнислерде айтылады.

«Тисиниң суўын сорыған» – сараң, шығымсыз, сықмар адамға байланысly айтылады. Бул жергиликли қазақлар арасында **«Қазақ тилиниң аймақтық сөздигинде»** берилгениндей – аш болыў, ашырқаў (Шымк.: Сайр.) мәнислерин билдирмейди [2:694].

Соматикалық **«иш»** сөзи менен байланысly бирқанша диалектлик фразеологизмлер жергиликли қазақлар арасында да кең қолланылады. **Иш** соматизминен түркий халықларында адамның минез-кулқы, нийети, руўхый ишки дүньясы хақында түсиник беретугын фразеологизмлер жасалады.

«Ишинен пискен» - турақлы дизбегі биреуге жақсылық қылмайтуғын, хеш кимге қол ушын созып жардем бермейтуғын, өзимшил, соның менен бирге, тек өз жеке мәпин ойлайтуғын адамның минезин билдиреди. Усы дизбек пенен абсолют диалектлик синоним бола алатуғын **«ишинен тынған»** – пысық, туяна, хийлекер, сыр бермейтуғын адам мәнисиндеги фразеологизми де қолланылады. Сондай-ақ, жаман нийетли, басқаларға жақсылық ислемайтуғын, басқаның жетискенлигин көре алмайтуғын минез-кулқыка ийе адамларға қатнаслы **«иши қара»**, **«иши тар»** фразеологизми де қолланылады.

Бас сөзи менен байланысly да диалектлик бир қатар фразеологизмлер қолланылады. Мысалы: **«Қақан бас»//қақ бас** – өз нийетинен қайтпайтуғын, тик минезди билдирип, тийкарынан тек хаял-қызларға қатнаслы жумсалады. Ал, **«қум гелле»** – ақылсыз, ұмытшақ мәнислерин билдиреди. Калла- парсы тилинен

алынып – бас, ақыл [5:299] деген мәнини билдирип, бастағы ақыл кум сыяқлы турақлы бир жерде турмайтуғын, ақылсыз адамға айтылады.

Қарақалпақ әдебий тилинде кең қолланылуға ийе **«маңлайы қара //маңлайы шор»**, **«шор пешене»** турақлы дизбеклери де жергиликли қазақлар тилине терең синисип кеткен.

Маңлайы қара - сорлы, байғұс [2:477]. Қазақ тили диалектлеринде адамлар менен тил табыса лмайтуғын, сөзге де, иске де еби, ийкеми жоқ адамларға байланысly айтылады.

Соның менен бирге, Қарақалпақстанда жасайтуғын қазақлардың тилинде **«жүрегі дәрья»** –жүрегі кең, барқулла адамларға жақсылық ислеп жүретуғын, жүрегі кең адам, **«қатықулақ»** - еситкенин ұмытпайтуғын адам болса, **«қолы гүл»** -уста, өз исиниң шебери, **«жеңил аяқ»** – тапсырылған жұмысты тап-туйнақтай орынлайтуғын, жұмысқа епли, шаққан мәнислерин аңлатататуғын да фразеологизмлер бар. Ал, адам бойындағы жағымсыз минез- кулық қасиетлерин билдириўде **«харам тамақ»** – жұмыс хош жақпайтуғын, жатып ишер, **«қанқызба»** - бирден ашыўланып, ғәзебин ирке алмайтуғын, ашыўшақ, шыдамсыз адамның минезин сүүретлеўде усы турақласқан дизбеклер қолланылады.

Қарақалпақстан қазақлары тилинде соматизм фразеологизмлер менен бирге, өзине тән эмоциональ-экспрессивлик бояўға ийе, адам минез –кулқын билдиретуғын **«гөне шөңге»** - көпти көрген, мол өмирлик тәжирйибеси бар, **«терис жоңқа»** - айтқанынан қайтпайтуғын қырсық, өжет, оғада тирсек адам **«гүдибузар»** - есерсок, тентек , **«ийт емген»** – уяты, ары жоқ, тәрбия көрмеген, **«келте қоныш»** - ойсыз, тез, асығысly жуўмақ шығарып таслайтуғын, үстиртин пикирлейтуғын, **«жыллы суў»** - биреудің айтқанынан шыға алмайтуғын, ерк - жигери жоқ, өзинен басым келген адамның жорығына жүретуғын адам мәнислериндеги фразеологизмлер сөйлесим тилинде кең қолланылуға ийе.

Жуўмақлап айтқанда, Қарақалпақстан аймағында жасап атырған қазақлар тилиндеги соматизм фразеологизмлерди илимий таллаў арқалы төмендегише жуўмақларға келемиз: **1.**Қарақалпақстан қазақларының тилинде соматизм фразеологизмлердің қолланылуы ұзақ жүз жыллық дәуірлерди өз ишине алады, себеби бул аймақта қазақ миллети ўәкиллери бир неше жүз жыллардан берли туўысқан халықлар сыпатында бирге жасап келмекте, бул қазақ әдебий тилинде оның фонетикалық системасында, грамматикалық қурылысында, лексика – семантикалық билдирилиўинде гибридизация кубылысын пайда етиўи тәбийий ; **2.** Аймақтағы қазақлар сөйлесиминде адам минез- кулықын билдиретуғын соматизм фразеологизмлердің мәнислери хәр түрли, қазақ әдебий тилиндеги турақлы дизбеклерден өзгешеликлерге ийе; **3.** Аймақлық өзгешеликке ийе соматизм фразеологизмлерде халықтың дүньяға көзқарасы, руўхый, мәдений, миллий қадириятлары менен турмыс тиришилиги сәўлеленип, этностың миллий өзгешеликлеринен дерек береді; **4.** Сөйлесимлик фразеологизмлер хәр бир халықтың айрықшалығын өзінде жәмлеген баслы мәдений тиллик байлықларының бири болып табылады.

Әдебиятлар

1. Болғанбаев Ә. Анатомиялық атауларға байланысты фразеологизмдер. Қазақ тилиниң түсиндирме сөздигин жасау тәжирибелери. -Алматы: «Ғылым», 1989.
2. Қазақ тилиниң аймақтық сөздиги. - Алматы: «Арыс», 2005 .
3. Қалыбаева Қ.С. Қазақ тилиндеги диалектилик турақты сөз тиркестери. – Алматы: 1997, 24-6
4. Уәлиулы Н. Фразеология және тилдик норма. -Алматы: 2015, 13-6.
5. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. II том.-Т.: "Ўзбекистон миллий энциклопедияси" давлат илмий нашриёти, 2007.
6. Шомақсудов Ш., Долимов С. Кенг уйнинг келинчаги. -Тошкент:1961, 21-6
7. Рахматуллаев Ш. Ўзбек тилининг изоҳли фразеологик луғати. -Тошкент: «Ўқитувчи», 1978.

РЕЗЮМЕ

Маколада Қорақалпағистон қозоклари тилидаги инсон хулқ-атворини билдирувчи диалектал соматик фразеологизмларнинг хусусиятлари ёритиб берилган. Анатомик тана аъзолари номлари асосидаги диалектал соматик фразеологизмлар қозок ва қорақалпақ адабий тили материалларига қиёсланди.

РЕЗЮМЕ

В статье освещены свойства диалектно-соматических фразеологизмов, обозначающих характер человека в языке казахов Каракалпакстана. В ней сопоставлены диалектно-соматические фразеологизмы казахского и каракалпакского языков на примере названий анатомических частей тела.

SUMMARY

The article highlights the peculiarities of dialectal somatic phraseologies that characterize human behavior in the Kazakh language which is used in Karakalpakstan. Dialectal somatic phrases based on the anatomical body names are compared in the Kazakh and Karakalpak literary languages.

ҚАРАҚАЛПАҚ ТИЛИНИҢ АРҚА ДИАЛЕКТИНДЕ ҚОЛЛАНЫЛАТУҒЫН СӨЗЛЕРДИҢ ТЕМАТИКАЛЫҚ ХӘМ МӘНИЛИК ТҮРЛЕРИ

Б.Р.Қурбанбаева - филология илимлериниң кандидаты

Әженияз атындағы Нөкіс мәмлекетлик педагогикалық институты

Таянч сўзлар: диалект, шимолый диалект, жанубий диалект, синоним сўзлар.

Ключевые слова: диалект, северный диалект, южный диалект, синонимы.

Key words: dialect, northern dialect, southern dialect, synonyms.

Диалект хәм сөйлесимлерде қолланылатуғын сөзлер белгили бир аймақта жасап атырған халықтың тилинде айтылатуғын сөзлер болғанлықтан халық хәр қандай нәрсениң атын оның атқаратуғын хызметине, түр-түси, көлеми, ислениў усылына хәм т.б. қарай өзлериниң айтыўына қолайлы етип пайдаланады. Қарақалпақ тилиниң арқа диалектинде кийим-кеншек атамаларына байланыслы сөзлер диалектке тән өзгешеликлер менен айтылады.

Кийим-кеншек атамалары. 1) хызметине қарай: *тандыр костюм, тандыр бешпент, тандыр халат, тандыр шапан, тандыр жакет* (Қанлықөл) - нан жапқанда кийетуғын кийим, *жаў кийим // күнлик кийим // жаман кийим* (Қоңырат) - үйде күнделикли жұмыс ислегенде кийетуғын кийим. *Әлжапқыш* (Қараөзек), *алдыға тутқыш* (Халқабат), *алды жапқыш* (Шоманай), *алдыға байлағыш* - фартук.

2) тигилиў стилине қарай: *ногайша көйлек // еркек көйлек* (Қоңырат), *бүрме көйлек // лаўдан көйлек* (Қоңырат) - көкирек бүрме көйлек, *шолақ // жеңсиз* (Хожели), *гүртеше // гүпши* (Хожели). Мысалы: Бизиң *шолақтың* қалтасында болады да, басқа қаяқта болады. Машынды Гүлистан апам әкетти, ақлығына *гүртеше* тигежәк екен (жеңсиз). Тийеберсин, тап атаңның *гүпши* де сондай еди.

Орамал атамалары. Диалектте орамал атамалары бир неше вариантта қолланылады. *Шаршы* (орамал), *жаўлық орамал* (Қанлықөл), *шалғыш тартым* (Шоманай) - шашақлы үлкен орамал, *елгезер орамал // дийўана орамал, бир тартым шалғыштай* (Шымбай) - кишкене орамал, *қыйық* (Хожели) - бет орамал, *қол шаршы // бет орамал* (Қараөзек). Мысалы: Ана апаңның гөне бир *шаршысын-ақ* берсе (Хожели).

Аяқ кийим атамалары. Диалектте аяқ-кийим атамалары заттың түрине, формасына, салмағына қарай хәм т.б аталады. Мысалы: *Х тәпишки, қалқы тәпишки // қайық тәпишки* (Қанлықөл), *кито тәпишки* (Шымбай), *кито* (Кегейли) // *кетто // қалқыда* (Шоманай) - резинка тапochка.

Қарақалпақ тилиндегі сәдеп сөзи Шоманай сөйле симинде *садақ*, ал илгешек сөзи *тереўиш // илгеншек* түринде ушырасса, Хожели сөйлесиминде *илмешек* деп айтылады. Мысалы: Қашан қарасаң кийимлерине *илмешекке* моншақ өткерип тағып жүретин еди.

Төсек атамалары. Қарақалпақ тилинде төсек атамасын билдиретуғын алаша сөзи Кегейли районының хәр жеринде хәр қыйлы айтылады: *алаша // шалша // жайыўша*. Нөкіс, Хожели, Қанлықөл сөйлесимлеринде *жайыўша* деп от-шөп салатуғын затты (таўарды) айтады. Үстине төсек төсеп отыратуғын жекеннен исленген ший Шымбай сөйлесиминде *пәңкилдек* деп аталады. Шоманай хәм Қоңырат сөйлесимлеринде пәрден ислен-

ген көпшик *кепирең* делинеди. Еки адамлық үлкен көпшикти *дастық* дейди.

Үй-үскене буйымларының атамалары. *Арбақ қайшы* (Қараөзек) - ешкиниң жүнин қырқатуғын қайшы, *дүкерт* (Қоңырат, Шоманай) - кишкене қайшы, *бет көргиш* (Тахтақөпир) - айна, *белше* (Нөкіс, Қоңырат) - сабок (қарақалпақ тилине рус тилинен өзлескен сөз), *күл алғыш* (Шымбай), *қазбай* (Тахтақөпир), *кепше* (Нөкіс район). Бул сөз Нөкіс қаласы халқының аўызекі сөйлеў тилинде еки түрли қолланылалы.

1) биринши компоненті рус тилинен кирген өзлестирме, екінши компоненти қарақалпақ тилиндегі сөз: *мусор алғыш*;

2) рус тилинен кирген сөз: *сабок*;

3) қарақалпақ тилине парсы тилинен өзлескен сөз: *кәкандоз* (Нөкіс район).

Күрек (Кенимех, Жаңақазған), *бизбилдик* (Шымбай) - кишкене биз, *таспай қран* (Шымбай) - қолдан басып суў шығаратуғын қран // *баспа қран // жер қран* (Хожели), *дигиршик-ошақтың* үстиндегі дөңгелегі, *шойын* (Шоманай) - котёл, *шайтан газ* (Қанлықөл, Хожели) - қолдан исленген насос пенен шығаратуғын газ түри, *сырық* (Шоманай) - сабаў.

Мысалы: Етиклерди *шойынның* қасына қой ысып турсын. Яғаў, балам ошақ жақпаймыз, *шайтан газден* пайдаланамыз. Апам қызыл жыңғылдан исленген *сырық* алып пахтасын *сырықлады*.

Диалектте өзбек тилинен өзлескен сөзлер де ушы - расады. Мысалы: Оннанша оны *хәрраласаңыз го*. (Тахтақөпир)-жарғы.

Буйым атамалары: *шыжлан* (Шоманай, Тахтақөпир) - кошелок, қарақалпақ тилине рус тилинен өзлескен зонтик сөзи айырым орынларда *тутқыш* деп аталса, екінши бир аймақта қазанның қулағын услайтуғын буйым *тутқыш* делинеди хәм диалектлик омоним сөзлер пайда болады. Тахтақөпир сөйлесиминде айнаға тутатуғын ярым перде *тутқыш перде* деп аталады. Шымбай сөйлесиминде түйиншик сөзи *шекене* делинеди.

Үй-жай атамалары. *Там* (Хожели) - бөлме, өжире, *үй-жай* (Кегейли) - коридор, *там* (Халқабат) - бөлме ана *там, мына там, ергенек* (Шымбай) - дәрўаза, *табалдырық // босаға* (Шоманай), *баспалдақ* (Халқабат) - табалдырық, текше, *пол // еден*. Шоманай сөйлесиминде *бастырма* деп шиферды айтса, Хожелиде жайға кирер аўыздағы кишкене жайды *бастырма* дейди, *ықтырма* (Хожели), *хайўан* (Хожели) - коридор, *тапиан* (Хожели) - сыпа. Мысалы: Ол *ықтырманы* былтыр жазда бузыбек. *Хайўан* кең және салқынлаў. Сояқта дем аласыз ба ата? *Тапианда* азмаз ойнай турың.

Үрп-әдет, дәстүрлерге байланыслы атамалар. *Айтымал* (Қоңырат, Шоманай) - беташар, *күйеў сәлем*